

Ellie Midwood

De violiste van Auschwitz

Ooit speelde Alma voor uitverkochte zalen.
Nu maakt haar muziek het verschil tussen leven en dood.

PROLOOG

Auschwitz-Birkenau, 4 april, 1944

*Er zou geen staande ovatie zijn vanavond. Niet voor haar, in ieder geval. Met haar ogen strak op de scheur in de muur aan de overkant van de kamer gericht, speelden Alma's vingers met een klein, glazen flesje dat gevuld was met een heldere vloeistof. Het had haar een maand gekost om het te bemachtigen via een van de sectie Kanada-gevangenen. Wekenlang had hij getalmd en allerlei uitvluchten gezocht – Hij zou haar graag helpen, maar wat ze wilde was nergens te vinden. Enkel de Duitse dokters hadden het in hun bezit en en niet de plaatselijke artsen en hij wist niet welke van de Duitsers om te kopen waren. Hij was niet bepaald bevriend met hen, zoals ze zich ongetwijfeld kon voorstellen – in de hoop dat ze van gedachten zou veranderen. Alma had geluisterd en geknikt en was halsstarrig blijven antwoorden dat *het geen probleem was, en dat ze bereid was te wachten zo lang als nodig was* tot ze hem uitgeput had en hij zich uiteindelijk had overgegeven.*

‘Dit is waar je om vroeg. De beste die te vinden is, werd me verteld. Werkt het best als het geïnjecteerd wordt, maar je kan het ook slikken als je wil. Dat duurt alleen wat langer.’

‘Dank je. Je krijgt mijn viool als betaling nadat-’

‘Ik wil er niks voor hebben.’ Een resolute schok met zijn hoofd en zijn blik op de grond gericht, platgetreden door de voeten van duizenden gevangenen van wie de meesten intussen verdwenen en vergeten waren. ‘Het is ergens mee vermengd dus je zal weinig pijn hebben voordat...’ Hij maakte zijn zin niet af, keek haar enkel bedroefd aan, met zijn smekende blauwe ogen, de handen gebald in zijn zakken.

Flauwtjes glimlachend strekte Alma haar hand uit en kneep lichtjes in zijn pols, dankbaar voor zijn hulp.

Pijn. Als hij de omvang van de pijn gekend had die ze de afgelopen weken gevoeld had, dan zou hij haar niet zolang met dit onnodige getreuzel gekweld hebben. Dit, dit zou haar pijn wegnemen, niet veroorzaken.

Een dwingende klop op de deur rukte Alma uit haar gedachten.

Schielijk liet ze het flesje in de zak van haar zwarte jurk glijden, vouwde haar handen samen en rechte haar schouders. 'Ja?'

Zippy, een mandolinespeelster, Alma's vertrouweling en vriendin waar ze intussen van was gaan houden als van een zus, stak haar hoofd naar binnen. 'Lagerführerin Mandl is er! We zijn klaar om te beginnen.'

Terwijl ze het meisje begroette met een knikje, pakte Alma haar vioolkoffer, een dirigeerstokje en bladmuziek van de tafel. Onderweg naar buiten wierp ze een laatste kritische blik in de spiegel.

De leden van het vrouwenorkest werden gezien als bevoorrechte gevangenen. De zogenaamde kampelite, waarvan de leden burgerkledij droegen en hun haar mochten behouden. De gelukkigen, die hun ruggen niet hoefden te breken in de steengroeven of bang hoefden te zijn voor de gevreesde selecties. Huisdieren van de nazi's, goed doorvoed en van mishandelingen die de anderen dagelijks moesten ondergaan, gespaard gebleven. 'Een uitstekende regeling. Waarom zou je klagen?' Zippy's exacte woorden. Maar er was weinig waardigheid in zo'n vernederende manier van bestaan, wanneer iemands reden van bestaan weggenomen werd. Niet zomaar weggenomen, maar weggerukt, midden in de nacht, op de wreedst denkbare manier, verstikt, verbrand, gedumpt in een meer, gereduceerd tot een stapel as, tot er niets overbleef dan enkel de herinnering eraan.

De herinnering en de pijn – dof, nooit eindigend, langzaam haar eigen binnenste vergiftigend.

Zich bewust van het flesje in haar zak, streek Alma haar donkere lokken met één hand glad en trok ze haar witte kanten kraag recht.

Vanavond zou haar laatste optreden worden. Ze kon er maar net zo goed piekfijn uitzien.

Auschwitz, juli 1943

Tijdens de heiige namiddag stond blok 10 er stil en snikheet bij. Af en toe deed een verpleegster zonder enige haast haar ronde, controlerend op verse lijken. Om de paar dagen waren er altijd weer nieuwe. Niet dat Alma ze telde – ze had haar eigen koorts om zich zorgen over te maken – maar ze hoorde de verpleegsters ze zo nu en dan uit hun bedden trekken, door haar onrustige slaap heen. Sommigen waren al ziek toen ze samen met Alma de trein ingedreven werden in Drancy, het Franse doorgangskamp. Sommigen werden ziek tijdens de reis en dat was niet verwonderlijk, gezien het feit dat ze opeengepakt zaten als sardientjes in een blik, zestig personen per veewagen. Sommigen stierven als gevolg van mislukte experimenten, hier in Auschwitz.

Langzaam dwaalde Alma's blik door de kamer. Die was nogal groot, met bedden zo dicht bijeen dat de verpleegsters moeite hadden om ertussen te komen. Maar het ergste van al was de stank, de afschuwelijke, allesoverheersende stank van klam zweet, stinkende adem, afstervend vlees en bevuilde kleren die je deed kokhalzen.

In tegenstelling tot de anderen was Alma's groep niet in quarantaine geplaatst bij aankomst, noch werd ze onmiddellijk naar het gas geleid. In plaats daarvan hadden ze het twijfelachtige geluk hier te belanden, in het experimentenblok – een twee verdiepingen hoog bakstenen gebouw met gesloten luiken om zijn duistere geheimen tegen nieuwsgierige ogen te beschermen.

Soms hadden de verpleegsters medelijden met hen en openden de ramen om gedurende een paar kostbare momenten het gebouw te ventileren. Helaas veroorzaakte dit vaak meer slechts dan goeds. Zwermen van muggen en vliegen werden aangetrokken door de stank en kwamen massaal naar binnen. Eenmaal in het pand vielen ze de uitgemergelde lichamen met een niet te stuiten honger aan, waarbij ze ziekten verspreidden en de kermende vrouwen martelden met hun onophoudelijke gebijt en gezoem. Meer geïnfecteerde wonden, meer lijken weggehaald door de kaalgeschoren opzichters, een van hen noteerde steevast de nummers van de overledenen in haar papieren om ze later te presenteren aan hun superieur, de ss'er Clauberg. Het beruchte Duitse bewind, gehandhaafd door Joodse gevangenen. Alma zag al snel de ironie van deze trieste stand van zaken.

Op de eerste dag in het blok was ze zo naïef geweest te vragen om medicatie voor haar koorts, maar ze werd enkel uitgelachen. Ze verzamelde zoveel waardigheid als mogelijk was onder de omstandigheden – een hopeloze onderneming als je als een schaap geschoren was en een nummer gekregen had in plaats van je naam – en informeerde naar de röntgenapparaten die ze had gezien in twee kamers op de begane grond, maar ook die vraag werd genegeerd door de verpleegsters.

‘Bemoei je met je eigen zaken.’ Tot zover het antwoord van Blockälteste Hellinger, een blonde vrouw met een streng gezicht en de armband van blokoudste om haar linkerbiceps. Het leek erop dat de verpleegsters, ook al waren ze zelf gevangenen, zich niet haastten om vriendschap te sluiten met de nieuwkomers.

‘Ik begrijp dat dit niet het Ritz is, maar de gastvrijheid laat hier nogal te wensen over,’ had Alma koeltjes opgemerkt.

Overrompeld keek de verpleegster op van haar klembord en knipperde met haar ogen naar de nieuwe gevangene. Het hele blok viel op slag stil. Alle ogen waren plotseling op haar gericht. Het viel Alma op dat tegenspreken hier niet vaak gebeurde.

‘Frans transport?’ vroeg Hellinger op een ijzige toon aan Alma. Ze sprak

correct Duits, maar met een sterk Hongaars accent. ‘Dat had ik kunnen raden. De meest verwaande grieten komen daar vandaan.’

‘Ik ben Oostenrijkse,’ glimlachte Alma.

‘Nog beter zelfs. Ambities van het Oude Keizerrijk. De ss zal je houding snel genoeg bijstellen, Uwe Hoogheid.’

‘Dat zou je wel willen, nietwaar?’

Tot haar grote verbazing haalde Hellinger onverschillig haar schouders op. ‘Maakt geen verschil voor mij. Ik ben aangesteld als blokoudste om over de orde te waken, niet om me over jullie druk te maken. De helft van jullie zal het tegen het eind van volgende week begeven en de andere helft wordt de komende drie maanden door de schoorsteen gejaagd, als je geluk hebt dat je het zo lang volhoudt na de procedure tenminste.’

De procedure.

Alma was op de hoogte van de postoperatieve afdeling naast de hunne, maar de toegang daartoe was beperkt.

‘Geef me dan maar op als vrijwilliger,’ zei ze pinnig. Als een in het nauw gedreven dier beet ze haar tanden op elkaar in een laatste poging tot zinloze zelfverloochening, niet zozeer om de vijand te verwonden, maar eerder om zichzelf ervan te overtuigen dat ze niet bang was. ‘Het kan mij niet schelen. Hoe sneller het voorbij is, hoe beter.’

Alma had verwacht dat er een uitbarsting zou volgen, de gevangenen werden hier bij de geringste provocatie in elkaar geslagen, maar de blokoudste bleef opvallend stil. Hellinger leek even iets te overwegen en wenkte Alma toen haar te volgen. Haar rug met argusogen bekijkend, volgde Alma de hoofdzuster naar de zwak verlichte gang waar ze bij de deur van de postoperatieve afdeling stond en die voor Alma openhield. Toen Alma bedenkelijk dichterbij kwam, maakte ze een spottend gebaar met haar hand – Na u, Hoogheid.

Op de afdeling was de lucht nog smeriger. Hellinger stopte bij het eerste bed, waar een vrouw lag met een gezicht zo spookachtig wit en parelend

van het zweet dat het leek op een dodenmasker van gesmolten was.

Met een ijzingwekkende nonchalance rukte Hellinger de zoom van het gewaad van de vrouw omhoog. Alma voelde haar maag samentrekken van walging, toch stelde ze alles in het werk om de emotie niet van haar gezicht te laten aflezen. Een zwarte korst bedekte de ruwe, rode huid waar de blaren op de buik van de vrouw waren opengebarsten. Net boven haar schaambeek rees een lange, ruw genaaide snee in lelijke bobbel omhoog, die een misselijkmakende stank verspreidde.

‘Bloedeloze sterilisatie,’ legde Hellinger uit met de monotone stem van een professor. ‘Een extreme dosis straling toegebracht op de eierstokken, gevolgd door hun chirurgische verwijdering om te zien of de procedure succesvol was. De röntgenstralen zijn zo krachtig dat ze extreme brandwonden veroorzaken. De operatie zelf wordt grotendeels zonder verdoving uitgevoerd. Zoals je kan zien, is dit geval behoorlijk geïnfecteerd, niet dat dokter Clauberg daar bezorgd over is. Ze proberen de optimale dosis te berekenen zonder zulke extreme brandwonden, maar tot dusver is dit het resultaat.’ Ze bedekte de buik van de vrouw en wierp Alma een scherpe blik toe.

Een hele tijd bleef Alma roerloos staan. ‘Zit er een systeem in?’ vroeg ze uiteindelijk, terwijl ze haar stem terugvond. ‘Hun methode om gevangen te selecteren, bedoel ik.

‘Het zijn Duitsers.’ Hellinger glimlachte voor de eerste keer. Hoewel het voor Alma eerder een grimas leek. ‘Alles is in perfecte numerieke volgorde. Tot nu toe zijn ze klaar met de nummers 50204 tot 50252.’

Alma keek naar haar linkeronderarm, waar haar eigen nummer, 50381, in lichtblauwe inkt was getatoeëerd.

Hellinger keek er ook naar. Haar gezicht verzachtte een beetje.

Alma wierp een scherpe blik omhoog. Er stond opnieuw vastberadenheid in haar zwarte ogen te lezen. ‘Mag ik je misschien om een gunst vragen?’

Hellinger haalde haar schouders op.

‘Is het mogelijk om hier een viool te bemachtigen?’

‘Een viool?’

Blijkbaar was vragen om een muziekinstrument in Auschwitz net zo ongehoord als je overste tegenspeken.

‘Ben je violist of zoiets?’

‘Zoiets. Ik heb al acht maanden niet meer gespeeld. Ik begrijp dat ik niet veel tijd heb. Ik zou heel graag nog een laatste keer spelen, als dat mogelijk is. Als zoiets als de laatste wens van een veroordeelde nog bestaat op een plek als deze.’

Hellinger beloofde te kijken wat ze kon doen. Ze wierp een blik op Alma's bleke hand, alsof ze even overwoog die even vast te houden, maar bedacht zich op het laatste moment en verliet abrupt de zaal. Hoop geven aan de veroordeelden was simpelweg wreed. Alma bleef staan tegenover die onbeweeglijke schim van een vrouw en benijdde degenen die bij aankomst vergast werden.

Elke eindeloze dag was dezelfde. Dezelfde blokroutine die je naar waanzin dreef. Modderwater als ontbijt, de Duitsers noemden het koffie. Dokter Clauberg die zijn rondes deed: ‘Doe je mond open, laat me je tanden zien.’ Een Franse vrouw die in een hoekje in het Latijn aan het bidden was. Ze wiegde naar voren en naar achteren en had haar handen zo stevig gevouwen dat haar knokkels wit werden.

Nog meer modderig water voor de lunch, de Duitsers noemden het soep. De gelukkigen vinden een stuk rotte raap in hun soep. Sylvia Friedmann, een Joodse gevangenisverpleegster en de eerste assistente van dokter Clauberg, las de nummers van haar lijst voor. De vrouw in de hoek schommelde heviger, ze spartelde en huilde toen de twee handhavers haar uit de zaal en de gang door sleepten. Een verstikkende, beklemmende stilte.

Hellinger verzamelde de lakens en nachtjaponnen voor desinfectie. Naakte, geschoren vrouwen stonden in de rij, opnieuw dokter Clauberg,

knijpend in hun borsten deze keer. Iemand moest een zwangere vrouw gemeld hebben. Dokter Clauberg, met een grijns van oor tot oor, wreef met zijn vingers voor het gezicht van de vrouw: 'Melk!' Ze ging gedwee mee, geen handhavers deze keer.

Etenstijd. Een stuk zaagselbrood en wat margarine op hun handpalmen, apathisch afgelikt door de vrouwen. Een Belgisch meisje op het aangrenzende stapelbed lag met haar hoofd onder de deken en hilde zachtjes om haar moeder. Onderdrukt, jammerlijk snikken in de stof, alsof ze niemand wilde storen met haar verdriet.

Nacht. Tranen in ieder stapelbed rondom dat van Alma. Gedempte gebeden. Namen van geliefden werden uren herhaald in eindeloze *kaddisjen* die ze niet langer kon verdragen.

Eindelijk stilte. Het zilveren maanlicht viel door de kieren van een luik op Alma's armen. Een onzichtbare viool tegen haar schouder. Haar vingers fladderend over de hals van de viool als de vleugels van een vlinder. Een strijkstok in haar rechterhand die de snaren kust. Buiten voeren de *Sanka's*, gecamoufleerd als vrachtwagens van het Rode Kruis, de lichamen weg van het aangrenzende blok 11. Alma had ze vluchtig gezien door de kieren van de luiken, vertrekkend in de richting van het crematorium. In haar hoofd speelde ze Strauss, *Geschichten aus dem Wienerwald*.

Muziek.

Vrede.

Rust.

Een wereld waarin een plaats als Auschwitz het morele recht niet had om te bestaan.

'Alma? Alma Rosé?'

De jonge verpleegster met haar frisse, mooie gezicht die Hellinger naar de afdeling bracht, sprak Duits met een sterk Nederlands accent. Een warme golf van herinneringen, aan gelukkiger tijden in Nederland waar